

Három különös költő három különös kötete

Bratka László, Szkárosi Endre, Viola József verseiről

Egy mondatba tömörítve aligha tudnám másképp, mint a fenti cím szerint jellemezni Bratka László *Verseim idegen tájban*, Szkárosi Endre *Ismeretlen monológok* és Viola József *Állók* című versesköteteit, illetve a kötetek alapján a három költőt. Szeretném mindjárt előrebocsátani, hogy nem vagyok türelmetlen vagy előítéletekkel megvert ember, mégis, ha például Bratka kötetét nem a *Mert...* című erőteljes, hosszú versének olvasásával kezdem, nem biztos, hogy nem teszem le nyomban riddeg sajnálkozással. De azzal kezdtem, s így bizonyos mértékben megfogadtam **Eörsi István** tanácsát, amit a *Ne mondj le semmiről* című, új költőket bemutató kötetben Bratka László versei elé írt bevezetésében mond. A költő bemutatását ugyanis így zárja: „Végezetül egy tanács az olvasónak: Bratka verseit kétszer olvassa el; és ha bosszankodik miattuk, olvassa el harmadszor is.”

Nos, hát akkor kezdjük mondanivalónkat Bratka László verseivel. Én ugyanis megfogadtam **Eörsi** tanácsát (kritikát persze nem is lehet másképp írni), de mit tegyek, ha harmadszorra is bosszankodtam, s bosszankodom most is? Nem azért, mert rossz költő rossz verseinek találom, hanem éppen azért, mert valóban tehetséges, ötletekben, indulatokban és élményekben gazdag költő nem tud vagy nem akar hozzánk olyan nyelven szólni, hogy indulatait, élményeit mi is igazán átérezzük. Pedig az említett *Mert...* című verse bizonyítja, hogy erre megvan a költői ereje még ilyen nagy lélegzetű, úgyszólván az emberi lét értelmét, erejét vagy visszasságait áttekintő alkotásban is. De hivatkozhatnánk a *Tavaszi* című groteszkre vagy a *Fából összerótt harangláb-ra*. Pedig milyen eltérő ábrázolási módot mutat ez a három vers is! A *Mert...* szinte már litániázó, kiábrándult panasz és bíráló az élet, a világ egészéről, hiszen Mózes és az Úr metaforikus képsorozatában nyilvánvalóan Mózes a mindenkor hatalom, az Úr pedig a feltételezett és várt jóság és igazság megtestesítője, de mindig csak Mózes győz. A *Tavaszi* a legkeményebb akadályon is átúzó életerő, míg a *Fából összerótt harangláb* (Walt Whitman-szerűen) a látszólag szentviten, közömbös, szürke valóságban átszikkasztó gondolat: „háború lesz.”

Sajnos, Bratkánál nemcsak az a baj, hogy — mint **Eörsi** megjegyzi — „időnként túlzásba viszi erényeit”, azaz ötletgazdagsága szétesővé teszi sok versét. Erre vonatkozólag a *Moccanások* című versét idézem: „A lélek és a teli hold malomkövei között / időtlen időktől / őrlődnek a moccanások.” — A mozzanatok tehát! Fontosak valóban, de önmagukban, költői újratemtés nélkül széthullanak, elidegenednek tőlünk. Ezen

kellene minél előbb túljutnia Bratka Lászlónak.

Szkárosi Endre fiatal, elsőkötetes költő, mint Bratka László. Költészetében a gyakori ellentmondások, illetve stílusváltások ellenére a régi ódai, elégiái, vagy éppen profétikusan deklamáló, drámai jelleg az uralkodó. Ez derül ki mindjárt az első, *Hamlet ismeretlen monológja* című verséből, de erre mutat az egész kötet ciklusainak rendszere is, hiszen a közbeszó, különböző irányokban lázadó, vagy csak tagadó egyes versekben a dadaizmus élesztgetéséig elmerészkedő két ciklus (*Tranzit, Sedalok*) után ismét a szélesen hömpölygő, elégikusan vagy profétikusan lírai hangvételű ciklus az *Önfelszámolás*-sal, a nyitásnak megfelelően egy másik Hamlet-monológgal (*Hamlet ismeretlen monológja — Apokrif*) zárul.

Szkárosi költészetére kétségtelenül jellemző az intellektuális töprengés, a szkeptizmus és ellentmondásos szemlélet. Ellentéteket akarok írni, az ellentétek azonban összebékíthetők, de itt inkább reménytelen ellentmondásokról van szó. „Életem végtelen sivar öröm” — vallja a *Holt-tenger* című versében. „Se igen, se nem, / se sem, istenem” — kiáltja a *Sedalok*-ban, s bizonyára ez a nihilizmus az, ami elviszi egészen a dadaista dadogásig. még akkor is, ha „áldadaista vers”-nek nevezi a *Fogda-dal-t*, s ha e különleges dadogásokat előtte a *Nyomatásból kiemelt versről* címen megideologizálja: „szóvégre, fokozódó-élesedő hanghatásra... / szaggatott mozgás látványára” hivatkozva, akkor is értelmetlen lázadozás. Mi inkább igaz verseket kívánunk költőinktől, mint „szaggatott mozgás”-ok látványát, vagy — a költő véleménye szerint már hanggal ki sem fejezhető, úgynevezett „térbeli költészet”-et.

Szerencsére Szkárosi tovább is lép az ilyenféle kísérleteknél, s egyelőre, ha hitetlenül is, mégis hisz a költészetben. Sőt, a *Karó elötti átkok*, a *Részletek a domozslói prépost vallási korszakából* és több más verse bizonyíték elhivatottságára,

még akkor is, ha egyelőre még *Önfelszámolásba* sodorják kétségei, s hamleti megsemmisülésféle töprengésekbe menekül, mivelhogy hiába keresi az értelmet. — Egyébként erről az értelmetlenségről is bővebben lehetne beszélni, de itt csak utalunk arra, hogy talán jó lenne kilépnie önmagából, az önkéntes bezártságból, mert az értelem, a lét igazi szépsége és fájdalma túlmutat a töprengő *En-en*. Szkárosi jó költő, szavai mélyről jönnek, kár volna végső „önfelszámolás”-ba menekülnie.

Viola Józsefnek második verseskötete az *Állók*. Igaz, 1927-ben született, s mint a *Ne mondj le semmiről* című, már említett antológiában közölt versei előszavában Lakatos László írja, „nem kegyelték az istenek, a verseivel sehogys sem akart szerencséje lenne”. A szerkesztők sokáig még biztató szót sem vesztegettek rá. Ő maga úgy érezte: „kellemetlen költő, élményanyaga idegesítően tapintatlan”. Sok mindennel próbálkozott addig, míg végre mégis szóba álltak vele. Előbb fordításait közölték egy antológiában, majd megjelent a Móránál Pisti *nem köszön* című ifjúsági regénye 1977-ben, majd a *Pofon vascsorára* című verseskötete 1979-ben.

Így tehát ez az újabb verseskötet (*Állók*) már a „befutott” költőről vall. Nyilván úgy érezte, ideje megmutatni régi verseivel akkori önmagát is, a még süllyedő, talajt nem találó ember kétségbeesett lázongásait. Erről tanúskodik a „*lejtő*” ritmusban, torlódo, szavakat őrlő soraival, szörnyeteg kepeivel: „*kés / előreszeggett kés / markolatig véres / csöpög a kés / csuklóig véres a kéz*”. — Valóban kellemetlen versek ezek, s valahogy ezt sugallják még az olyan szerelmes, erotikus versei is, mint az *Ágnes*, aki egyébként csak képzelt, vágyott szerető, akit azért idéz maga elé, hogy odakiálthassa: „*Ágnes, jaj, te légy a BÉKE / szomjúság égő edénye, / állj a hullacsép elébe, hogy ne törje szét szemem.*” De a gyökértelenség, az útkeresés láza megmarad újabb verseiben is.

És mégis ezzel a ciklussal („*nihil*”) jut el a csendesebb révbe. A béke, a nyugalom vágya erősödik fel a sok tagadásban. Lakatos László az említett bemutató sorokban megemlíti, hogy Viola túlságosan el van foglalva önmagával, de hozzátézi: „De miért vonnánk kétségbe a jogát, hogy megszállott macakcsággal bejárja elátkozott birodalmát?” — Nos, ezt mi se vonjuk kétségbe, de úgy véljük, hogy azért egyszer (lehetőleg minél előbb) ki kellene jutnia belőle, mint-hogy a korszak, amelyben él, már egyéni léte számára is más, s megmaradó költői hévvel bizonyára sokat tudna vallani erről is. (*Szépirodalmi*)

Seres József

Turbók Attila

KAMASZ DAL

Aranyispkásan
jön a nyár
árvizek hátán
ladikál

bóbiskol billeg
fölragyog
fürdetik fényes
záporkok

fürdet engem a
szerelem
harmata csillog
szememen